

татом освітнього процесу ми розуміємо досягнутий офіцером або колективом рівень професійної культури. З'ясувати ступінь відповідності дозволяють теоретично розроблені критерії (показники), які володіють якісно-кількісною визначеністю еталону і з якими порівнюються досягнуті результати.

Висновки. Таким чином, завдання, закономірності та принципи змісту, форми й методи формування професійної культури офіцерів реалізуються в педагогічному процесі, який представлено в розробленій моделі. Він спрямований на формування в офіцерів моральних понять, суджень, поглядів; моральних почуттів; моральних відносин; ставлення до моралі, права, людей, народів, Батьківщини; ставлення до себе; моральних умінь, навичок та звичок; професійно-культурного поведіння офіцерів-прикордонників. Продовжити дослідження доцільно за такими напрямками: поглиблення професійних знань офіцерів-прикордонників у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів; правове виховання як складова формування професійної культури у курсантів-прикордонників.

Література

1. Ваколюк Т.В. Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови курсантів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Т.В. Ваколюк. – Хмельницький, 2003. – 199 с.
2. Горстко А.Б. Познакомьтесь с математическим моделированием / А.Б. Горстко. – М. : Знание, 1991. – 160 с.
3. Мисечко О.В. Педагогічна технологія формування вмій службового спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.В. Мисечко. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению : пособие для учителей / Е.И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.

РЕЗНИК С.М.

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ

Реалізація особистісно орієнтованого підходу є актуальною проблемою сучасної вищої освіти, оскільки саме такий підхід має забезпечити високий рівень професійної підготовки фахівців. Саме на основі цієї ідеї вбачається можливим перспективний розвиток сучасної педагогіки, який набуває особливого значення для нашої України, адже прогрес країни значною мірою залежить від рівня освіти і, як наслідок, рівня освіченості її громадян.

Сьогодні ідея особистісно орієнтованого підходу в педагогіці розвивається в працях І.Д. Беха, І.О. Зимньої, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехоти, В.В. Рибалки, С.О. Сисоєвої, Т.І. Сущенко, І.С. Якиманської [1; 3; 5 та ін.]. Аналіз праць дає змогу підкреслити, що основний наголос у них зроблено на визначенні способів подачі навчального матеріалу, забезпеченні індивідуальної роботи та самореалізації й саморозвитку особистості, що навчається. Водночас подальших досліджень потребують проблеми обґрунтування умов реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів.

Мета статті – визначити психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці студентів.

Однією з важливих психолого-педагогічних умов реалізації особистісно орієнтованого підходу є розуміння індивідуальних особливостей студента, його мотивів, переконань, цінностей, здібностей та властивостей.

Після визначення індивідуальних особливостей вихованця можна обирати відповідні стилі викладання та подачі навчального матеріалу. Можливе об'єднання студентів у малі групи, проведення індивідуальних консультацій, надання індивідуальних завдань, щоб створити максимально сприятливі умови для розвитку студентів і їх успішного навчання.

Отже, ще однією важливою умовою реалізації особистісно орієнтованого навчання є визначення засобів для особливої організації навчального процесу, вибір змісту, форм, методів, які б максимально відповідали індивідуальним потребам студентів. Психолого-педагогічна допомога в самовизначенні та самореалізації особистості є ще однією умовою реалізації особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці студентів.

Але все ж таки вважаємо за необхідне підкреслити, що перед тим, як шукати засоби індивідуального підходу до особистості людини потрібне глибоке, точне та повне розуміння цієї особистості. Це важливе завдання має бути у фокусі особливої уваги педагогів упродовж усього процесу становлення особистості: у дошкільній педагогіці, у середній та вищій школі.

Для вищої школи це завдання ускладнюється, по-перше, обмеженим часом для спілкування викладача зі студентами; по-друге, тим, що цей час проходить, як правило, виключно в ситуаціях навчального процесу.

Викладачі вищої школи мають усвідомлювати, що одними з їх важливих завдань є робота з кожним студентом, як з самодостатньою особистістю. Отже, розуміння особистості студента є складним, але важливим завданням навчального процесу для забезпечення можливості його саморозвитку та самореалізації і в процесі навчання, і в подальшому – в процесі професійної діяльності.

Особливий наголос вважаємо за необхідне зробити на дослідженнях, в яких було виявлено упередженість педагогів у розумінні осіб, яких навчають. В цих працях розглянуто закономірності, причини таких упередженостей, у деяких навіть визначено, як необ'єктивне розуміння особи може впливати на її успішність у навчанні.

Найбільш відомим є дослідження Р. Розенталя та Л. Джейкобсон, які після тестування на визначення рівня інтелекту у школярів начальної школи вчителям сказали, що деякі діти за результатами дослідження мають значний потенціал для збільшення свого рівня IQ. Насправді це були випадково відібрані діти. Але вчителі повірили в здібності цих дітей, і через певний час ті справді продемонстрували збільшення свого рівня IQ. Тобто можна сказати, що прикріплення певного “ярлика” до тієї чи іншої дитини впливає не тільки на сприймання вчителем цієї дитини як розумної та здібної, а й на саму дитину та її успіхи.

Отже, очікування вчителів та викладачів мають певний вплив. Безумовно, це не вплив на здібності людини, але оскільки зворотний зв'язок від того, хто навчає, дає змогу з легкістю зрозуміти людині, вважають її здібною чи ні, то це допомагає, на наш погляд, повірити людині в себе, у свої можливості. Особливо це важливо для тих, хто з якихось причин недостатньо впевнений у собі або має занижку самооцінку. Відомо, що людина не намагається досягнути навіть привабливих для себе результатів, якщо вважає, що її зусилля будуть марними і в неї нічого не вийде. Тоді віра викладача в потенціал того, хто навчається, може

допомогти студенту повірити у свої здібності та докладати більше зусиль у навчанні, а відповідно, й отримувати кращі результати.

Безумовно, є багато інших факторів, що впливають на успішність навчання студентів, але потрібно враховувати, що для деяких студентів саме адекватне розуміння викладачем їх потенціалу та очікування від них на цій основі певних результатів може виявитися вирішальним.

У дослідженні Е. Бабад, Ф. Бернієрі та Р. Розенталя було доведено, що впевненість багатьох викладачів у тому, що вони дуже добре вміють приховувати свої емоції та демонструють рівне ставлення до кожного студента, є ілюзією. Насправді студенти досить легко можуть розпізнавати оцінку викладачем своєї особистості та ставлення до них. У дослідженні, про яке йде мова, було знято на відеооплівку бесіди викладачів із різними студентами, деяких із них викладачі вважали здібними, а деяких – ні. Демонстрації випадково обраного десятисекундного (!) фрагменту відео було достатньо, щоб глядачі (і дорослі, і діти) могли сказати, чи подобається співрозмовник викладачу [2].

Але має значення очікування не тільки викладача, але й самого студента. Всім відомо, що студенти діляться один із одним своїми враженнями від занять, своїм ставленням до викладача: “цікавий”, “нудний”, “добре пояснює”, “вимогливий”. Не тільки викладачі дають оцінку здібностям та особливостям студентів, але й навпаки. Отже, у навчальних закладах досить часто можна спостерігати ситуацію, коли студенти ще до першого заняття з дисципліни, до знайомства з викладачем, вже щось про нього чули, отже, вже було “навішано” певний ярлик на викладача з приводу його манери викладання, здібностей і навіть його особистості як такої.

Як довів Д. Джемісон у своєму дослідженні, що було проведено в природних умовах у коледжі Онтаріо, очікування студентів, яким буде їх викладач, також можуть впливати на результати навчання. В експериментальних групах у студентів сформували враження, що інші студенти оцінюють нового викладача дуже високо, в контрольних – ніякого впливу на очікування студентів зроблено не було. Отже, в експериментальних групах студенти були більш уважними, відзначали, що викладач дуже гарно пояснює матеріал, і отримали вищі підсумкові оцінки. Таким чином, переконання студентів щодо особистісних якостей та компетентності викладача можуть мати також довгострокові наслідки. Спираючись на результати дослідження, можна підкреслити важливість репутації та загальної оцінки студентами викладача для процесу навчання в цілому [2].

Цікавими для процесу розуміння студента та практики педагогічної взаємодії є теорія атрибуції й виявлення фундаментальної помилки атрибуції.

Розглянемо як приклад ситуацію педагогічного контролю в навчально-виховному процесі. Фундаментальна помилка атрибуції може виявитися, зокрема, в тому, що, пояснюючи незадовільну, дуже слабку підготовку студента до контрольної, заліку чи іспиту, викладач може недостатньо враховувати вплив ситуаційних факторів та перебільшувати особистісні (студент – ледачий або нездібний). І, навпаки, студенти мають схильність виправдовувати свою непідготовленість зовнішніми факторами (у мене не було часу), ніж визнавати недостатню старанність у навчанні. Ця різна інтерпретація однієї й тієї самої ситуації може викликати негативні емоції в обох сторін. Викладач буде не задоволеним

ставленням студента до навчання, а студент – тим, що викладач не бажає зрозуміти ті причини, що завадили йому добре підготовуватися.

У кожного виявляється “своя правда”. Але якщо можна було б неупереджено дослідити кожен такий випадок, то, напевно, можна було б зробити висновок, що в деяких випадках у своїх оцінках має рацію викладач, а в деяких – особисті обставини й справді можуть завадити студенту підготуватися до підсумкової перевірки. На практиці ж у викладача, як правило, недостатньо інформації, щоб зробити обґрунтований висновок про причини конкретної поведінки студента, так, зокрема, як це описує теорія атрибуції.

Водночас інтерпретація причин навчальних невдач студента призводить до певних наслідків. Зокрема, упевненість студента, що до нього ставляться несправедливо, може спричинити ситуацію “опускання рук”, коли він вважає, що в нього все одно нічого не вийде. Отже, як наслідок, такий студент не буде й надалі докладати належних зусиль. Не буде достатньо наполегливим і студент, який вважає, що в нього недостатньо здібностей для успішного навчання. Викладач, у свою чергу, буде звертати менше уваги на такого студента, вважаючи, що додаткові зусилля в такому разі все одно будуть марними, давати йому легші завдання, підкріплюючи низьку оцінку його здібностей. Можливо, такий стан речей є виправданим, якщо атрибуції справедливі, але якщо помилкові?

Хотілося б навести ще один приклад із власного досвіду. Коли після бесіди зі студентами про теорію атрибуції, ми пропонували їм навести приклад фундаментальної помилки атрибуції, могли почути таке: “Якщо ми добре пишемо контрольну, то це викладач так зрозуміло все пояснює. А якщо пишемо контрольну погано, то це ми такі нерозумні”.

Оскільки такий приклад звучав неодноразово в різних групах студентів, то можна зробити висновок, що ця ситуація не є винятком і викладачі досить часто саме так пояснюють причини навчальних успіхів та невдач студентів і дають їм це зрозуміти. Іронія й навіть деяка образа, яку можна побачити на обличчях студентів під час такої бесіди, свідчить про те, що вони як раз оцінюють такі ситуації зовсім по-іншому. Можна припустити, що, навпаки, погано написана контрольна є як раз наслідком незрозумілого пояснення навчального матеріалу викладачем.

Таким чином, важливо наголосити, що викладачам треба бути уважнішими в інтерпретації успіхів і невдач студентів, адже таким чином можна вплинути на самооцінку студентів та їх бажання навчатися.

З цього приводу цікавими є дослідження К. Двек, яка продемонструвала зв'язок атрибуцій з поведінкою дитини. В експерименті дітям було запропоновано завдання різного рівня складності. За результатами цього дослідження можна було відзначити, що, стикаючись із труднощами, деякі діти починали докладати більше зусиль та прагнули досягти успіху, а інші – послаблювали свої зусилля й уже не могли розв'язати завдання, навіть коли вони ставали легшими та діти могли б досягти успіху.

З такими ситуаціями стикаються у своїй практиці й викладачі вищої школи, оскільки вони відображають не стільки вікові особливості, скільки атрибутивні характеристики людини.

Дослідження Уїлсона та Лінвілля проводилися у вищих навчальних закладах та стосувалися як раз формування певних атрибуцій у студентів. Для

цього студентів першого курсу, які мали найгірші результати академічної успішності, за допомогою різних засобів переконували, що причини їх невдач досить природні, що це звичайне явище і вони зможуть покращити свої результати навчання пізніше, коли адаптуються до нових умов навчання у вищому навчальному закладі. Експеримент показав, що порівняно зі студентами контрольної групи студенти експериментальної покращили свої результати навчання як безпосередньо після процесу переконання, так і в довгостроковому плані – оцінки в наступному семестрі в них також були вищими.

Водночас проведені Уїлсоном та Лінвіллем дослідження дають змогу зробити висновок, що “атрибутивне перенавчання” має велике значення для практики взаємодії, зокрема, викладачів та студентів. Як зазначають Л. Росс і Р. Нісбетт, “картина того, як простий, недорогий та одноразовий соціальний вплив може стати причиною відчутної різниці в об’єктивних показниках навчальної успішності, не може не вселяти в нас надію” [4, с. 373].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що психолого-педагогічними умовами реалізації особистісно орієнтованого підходу в підготовці студентів є вибір змісту, форм, методів навчання, які б максимально відповідали індивідуальним потребам студентів, і психолого-педагогічна допомога в самовизначенні та самореалізації особистості. Особливо важливою умовою є розуміння індивідуальних особливостей студента, його мотивів, переконань, цінностей, здібностей та властивостей. Адекватне розуміння особистості студента дає змогу визначити найбільш доцільні засоби індивідуальної роботи з ним, що допоможе підвищити його навчальну успішність.

Література

1. Бех І.Д. Індивідуальний досвід діяння як фактор розвитку особистісного потенціалу студентської молоді / І.Д. Бех // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць. – 2002. – Ч. 1. – С. 70–75.
2. Майерс Д. Соціальна психологія / Д. Майерс. – СПб. : Питер, 2002. – 752 с.
3. Педагогические технологии / [под общ. ред. В.С. Кукушина]. – М. : МарТ ; Ростов н/Д : МарТ, 2006. – 336 с.
4. Росс Л. Человек и ситуация. Уроки социальной психологии / Л. Росс, Р. Нисбетт. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 429 с.
5. Сисоева С. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод. проектів / С. Сисоева // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 1 (5). – С. 73–80.

РЕЗУНОВА О.С.

ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО НАВЧАННЯ В АГРАРНОМУ ВНЗ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Питання вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх аграріїв останнім часом набуває особливої актуальності у зв’язку з бурхливим розвитком ринкових відносин у сільському господарстві, переходом до формування різноманітних форм власності в аграрному комплексі України, вступом нашої країни до СОТ. Це спонукає до пошуку шляхів оновлення змісту і форм аграрної освіти з метою підготовки конкурентоспроможного вітчизняного фахівця аграрного профілю. Вирішення окреслених завдань можливе за умови, якщо в процесі професійної підготовки майбутніх аграріїв у вищих аграрних навчальних закладах забезпечити високий рівень професійної підготовки, яка сприятиме вирішенню складних проблем агропромислового виробництва.